

УДК 343.982

О.І. ГРАДІЛЬ, УМВС України в Херсонській області

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: учасники оперативно-розшукової діяльності, суб'єкт ОРД, оперативні підрозділи, посадові особи оперативного підрозділу, начальник оперативного підрозділу

Здобуття Україною незалежності супроводжується процесами становлення громадянського суспільства, демократизації суспільного життя, розбудови правової держави. Забезпечення прав та свобод людини сьогодні розглядається як одне з найважливіших завдань держави, яке реалізується в правовохоронному аспекті, зокрема, шляхом запровадження законодавчого регулювання оперативно-розшукової діяльності.

Прийняття у 1992 році Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» надало оперативно-розшуковій діяльності легального статусу і дозволило розглядати оперативно-розшукову діяльність як соціально корисну діяльність, метою якої є захист прав і свобод людини шляхом протидії злочинам спеціальними засобами і методами.

Правильне застосування законодавчих норм, що регулюють ОРД, передбачає чітко визначити коло осіб та підрозділів, які беруть участь в її проведенні.

Питання щодо системи органів оперативно-розшукової діяльності та їх функцій знайшли відображення в працях О.М. Бандурки, О.О. Вагіна, І.П. Козаченка, В.В. Матвійчука, І.В. Сервецького, В.С. Овчинського, Ю.Ю. Орлова, І.І. Приполова, А.Ю. Шумилова та інших дослідників. Разом із тим, до сьогодні комплексного дослідження даних

питань не проводилось. Зазначені обставини і обумовлюють актуальність теми нашого дослідження. Його мета полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства, відомчих нормативно-правових актів, наукових положень теорії оперативно-розшукової діяльності та практичних рекомендації щодо її застосування, систематизувати, проаналізувати й удосконалити систему органів оперативно-розшукової діяльності. Новизна роботи міститься в авторських пропозиціях щодо заповнення існуючих прогалів в теоретичній розробці системи органів оперативно-розшукової діяльності.

В абз.2 ч.1 ст.5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачено, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється як правоохоронними органами – органами внутрішніх справ, органами державної податкової служби, органами і установами Державного департаменту України з питань виконання покарань, так і спеціальними службами, як здійснюють розвідку, контррозвідку – Службою безпеки України, Службою зовнішньої розвідки України, Державною прикордонною службою, управлінням державної охорони, розвідувальним органом Міністерства оборони України [1].

Таким чином, безпосередньо оперативно-розшукову діяльність здійснюють оперативні підрозділи – організаційно відокремлені управлінські одиниці, яким у правових приписах оперативно-розшукового законодавства, а також у відомчих нормативно-правових актах, визначені завдання, компетенція, об'єм повноважень зі здійснення оперативно-розшукових заходів і інших дій [2, с.156]. Тобто, це підрозділи, які шляхом гласного і негласного проведення оперативно-розшукових заходів здійснюють свою діяльність з метою захисту життя, здоров'я, прав і свобод людини і громадянина, власності, забезпечення безпеки суспільства і держави від зло-

чинних посягань.

Так, в органах внутрішніх справ оперативна діяльність здійснюється кримінальною, транспортною та спеціальною міліцією, спеціальними підрозділами по боротьбі з організованою злочинністю для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів і учасників кримінального судочинства. Але не названі ще й такі підрозділи, як підрозділи внутрішньої безпеки, оперативно-технічний, кримінального пошуку (розвідки), державної служби боротьби з економічною злочинністю [3, с.205]. У підрозділах державної податкової служби таку діяльність здійснюють оперативні підрозділи податкової міліції, в органах і установах Державного департаменту України з питань виконання покарань – оперативні підрозділи. А от у Службі безпеки України – контррозвідка, військова контррозвідка, спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, оперативно-технічні, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів. Але не зазначені підрозділи контррозвідувального захисту економіки та транспорту, хоча відомчими нормативними актами вони віднесені до контррозвідки і є її складовою частиною.

Також оперативно-розшукова діяльність здійснюється Службою зовнішньої розвідки України – агентурною розвідкою, оперативно-технічними, власної безпеки, Державною прикордонною службою – розвідувальним органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону, оперативно-розшуковими підрозділами відповідно спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону та його територіальних органів, підрозділами з охорони державного кор-

дону органів охорони державного кордону та Морської охорони, забезпечення внутрішньої безпеки, забезпечення власної безпеки, оперативного документування та оперативно-технічними, управлінням державної охорони – підрозділом оперативного забезпечення охорони виключно з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона, розвідувальним органом Міністерства оборони України (оперативними, оперативно-технічними, власної безпеки).

У цих підрозділах існують такі учасники оперативно-розшукової діяльності, про які в Законі «Про оперативно-розшукову діяльність» нічого не зазначено. Це посадові особи оперативних підрозділів та начальники (керівники) оперативних підрозділів [4, с.35]. Щодо зазначених посадових осіб, то для здійснення оперативно-розшукової діяльності вони повинні мати певні умови. Для цього їх необхідно призначити на посаду в конкретному оперативному апараті, надати певні повноваження, а також вони повинні спеціалізуватися за профілем оперативної діяльності.

Після призначення на посаду співробітника оперативного підрозділу посадовій особі надаються повноваження із:

- збирання, накопичення, аналізу, перевірки та використання інформації щодо вчиненого або такого що готується до вчинення злочину;
- створення та використання інформаційних систем (обліків), які забезпечують вирішення завдань ОРД;
- заведення справ оперативного обліку і здійснення провадження по них;
- проведення оперативних заходів;
- залучення до конфіденційного співробітництва громадян і посадових осіб;
- опитування громадян, посадових осіб, отримання від них інформації і використання їх добровільної допомоги;

- обстеження жилих приміщень, будівель і споруд, ділянок місцевості, транспортних засобів зі згоди їх власників для з'ясування обставин вчиненого злочину;

- здійснення оперативного прослуховування телефонних і інших переговорів, а також отримання інформації з використанням технічних засобів;

- організації проведення і особистої участі у перевірці фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій;

- переслідування особи, яка вчинила злочин;

- проведення особистого обшуку осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;

- застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї у встановлених законом випадках;

- здійснення дізнання;

- сприяння та здійснення у відповідності з законодавством провадження по справах про адміністративні правопорушення та ін.

Начальник (керівник) оперативного підрозділу несе персональну відповідальність за виконання оперативно-розшукових завдань. Для цього він:

- організовує своєчасне отримання оперативно-розшукової інформації;

- забезпечує здійснення оперативної перевірки і провадження по справам оперативного обліку;

- координує діяльність оперативного підрозділу з іншими підрозділами і правоохоронними органами, органами управління, громадськими організаціями і населенням;

- забезпечує проведення оперативно-розшукових заходів;

- направляє керівникам вищестоящих оперативних підрозділів повідомлення, звіти і документацію, яка необхідна для виконання поставлених завдань;

- забезпечує виконання на основі договорів про правову допомогу запитів відповідних міжнародних правових організацій і

правоохоронних органів іноземних держав;

- організовує проведення заходів в інтересах безпеки співробітників оперативного підрозділу і членів їх сімей;

- доручає посадовим особам оперативного підрозділу виконання письмових доручень слідчого, вказівок прокурора, затримання осіб, які підозрюються у вчиненні злочину;

- забезпечує вирішення інших завдань, які покладені на нього нормативними актами, що регламентують організацію та тактику проведення оперативно-розшукових заходів, а також оперативно-службову діяльність органу та ін.

Таким чином, начальник (керівник) оперативного підрозділу для успішного виконання поставлених перед підрозділом завдань повинен мати досвід оперативної діяльності на рівні рядового оперативного співробітника.

Отже, можна зробити висновок, що у переліку суб'єктів-учасників оперативно-розшукового процесу, безсумнівно, ведуча роль належить фізичним особам. І їх перелік має бути доповнений двома категоріями: посадовими особами оперативних підрозділів та начальниками органів [4, с.9].

ЛІТЕРАТУРА

1. Сервецький І. В. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: науково-практичний коментар / Іван Васильович Сервецький. – К. : Парламентське вид-во, 2000. – 208 с.

2. Основы оперативно-розыскной деятельности : учебник / под ред. В. Б. Рушайло. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб. : Лань, 2000. – 246 с.

3. Погорецький М. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність»: проблеми застосування окремих норм / М. Погорецький // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 3 (26). – С. 204–209.

4. Джужа О. М. Нова редакція Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» : методичні рекомендації / О. М. Джужа, В. Я. Горбачевський, Ю. Ю. Орлов ; за заг. ред. Г. Г. Москаля. – К. : КНУВС, 2008. – 312 с.

Граділь О. І. Удосконалення системи органів оперативно-розшукової діяльності / О. І. Граділь // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 43–46 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10goiord.pdf>

На основі аналізу чинного законодавства, відомчих нормативно-правових актів, наукових положень теорії оперативно-розшукової діяльності та практичних рекомендації щодо її застосування сформульовано поняття системи суб'єктів оперативно-розшукової діяльності та визначені їх функції.

Градиль А.И. Усовершенствование системы органов оперативно-розыскной деятельности

На основе анализа действующего законодательства, ведомственных нормативно-правовых актов, научных положений теории оперативно-розыскной деятельности и практических рекомендаций по ее применению сформулировано понятие системы субъектов оперативно-розыскной деятельности и определены их функции.

Gradil A.I. Improvement of the System of Operative-Search Organs Activity and Their

In the article, the notion of the system of the subjects of the operative-search activity is formulated on the grounds of the analysis of the existing legislation and of the departmental normative-legal acts and of the scientific dispositions of the theory of the operative-search activity and their functions are defined.